

Проблеми входження України у світовий економічний простір

У даній роботі викладені міркування й аргументи на користь інтеграції України у світовий економічний простір, історичні передумови інтернаціоналізації вітчизняної економіки та пропозиції щодо наступних першочергових ініціатив з боку нашої країни.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасні тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові проблеми та потребують від неї активної участі в їх рішенні. Інтеграційні процеси у світі є чи не найпоширенішою темою економічних та політичних дискусій. З одного боку інтеграція передбачає втрату в певному ступені незалежності, додаткові зобов'язання як для країни, що вступає в певне об'єднання, так і для самого об'єднання, а з іншого – вона є необхідністю у сучасному глобалізованому світі. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчують на собі їх відчутний вплив.

Як підтверджує офіційна статистика, Україна в найближчому майбутньому матиме саме стійкі і досить високі темпи економічного зростання. Тому й входження нашої держави у світову спільноту є абсолютно реальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню особливостей сутності і перспектив глобалізаційних процесів в Українській економіці присвячене широке коло робіт провідних вітчизняних науковців, серед яких можна назвати таких, як І. Бураковський, Г. Немиря, О. Павлюк, В. Маштабей, О. О. Гетьман, В. Є. Власик, В. Є. Новицький, С. І. Соколенко, В. І. Щелкунов, В. П. Черевань, А. П. Рум'янцева, Л. Ф. Романенко, А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський. Більшість із учених, що досліджували дану проблематику, здійснили також значний внесок і до аналізу питань, пов'язаних з інтеграційним вектором реалізації міжнародного співробітництва. Проте багатоваріантність та суперечливість міжнародної економічної політики України потребує подальших досліджень, зокрема питань поширення участі країни у світовій економічній системі, перспектив організації та посилення міжнародного співробітництва.

Метою статті є вивчення, аналіз та перспективи економічної співпраці України із зарубіжними країнами, поглиблення теоретичних положень, розробка методичних основ і практичних рекомендацій щодо формування організаційно-економічних умов міжнародної інтеграції України для забезпечення ефективного використання потенціалу нашої держави та позитивних соціальних зрушень в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі суспільного розвитку значну роль для економіки кожної окремої країни і світу вцілому відіграє світове господарство, яке поєднує національні господарства, що пов'язані і взаємодіють за законами міжнародного поділу праці.

Україна, як молода суверенна держава, не має достатнього досвіду налагодження економічних зв'язків з країнами світу, котрі необхідні Україні для того щоб швидше подолати глибоку економічну кризу, для стабільного і швидкого розвитку продуктивних сил і підняття на цій основі життєвого рівня населення. Наприклад, та країна, яка не незаймається зовнішньою торгівлею, не розвиває господарські зв'язки з іншими державами світу, змушена збільшувати затрати виробництва приблизно в півтора-два рази.

Україна робить перші кроки на шляху до входження у світове господарство. Цьому сприяє створення певної правової бази, прийняття відповідних законів, зокрема, Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (квітень 1991 р.), Закон «Про створення експортно-імпортного банку» (січень 1992 р.), Закон «Про іноземні інвестиції» (березень 1992 р.) та інші, декрети Кабінету Міністрів тощо.

У минулому Україна мала економічні зв'язки з 123 країнами світу, але основні рішення щодо їх розвитку приймалися в Москві. Те саме стосувалося зовнішньоекономічної діяльності близько 1400 підприємств України.

Об'єктивно причиною, що заважає нині входженню України як повноправного партнера у світове господарство, є низька конкурентоспроможність її продукції на світових ринках. Із промислових товарів на ринках дальнього зарубіжжя може конкурувати не більше 1 % вітчизняних товарів. Крім того, навіть ті товари, на які є попит на зовнішніх ринках, не відповідають міжнародним стандартам. Так, майже весь український чавун не має світових сертифікатів, з низьким обсягом номенклатури відливок, що призводить до великої металомісткості продукції, відходів металу майже 25 %. Крім того, брак кадрів та їх недостатній професійний рівень робить недосконалою систему управління зовнішньоекономічною діяльністю. В останні роки ситуація в цій сфері значно погіршується. Розглянемо основні причини негативного становища української економіки:

- розрив господарських зв'язків з країнами пострадянського простору. Внаслідок цього Україна втратила чимало ринків збуту, зупинилося багато підприємств через відсутність комплектуючих виробів тощо. Більше того, Росія значною мірою втратила інтерес до виготовлених у нашій країні приладів, машин, а також до виплавленого металу через значне зростання енергомісткості, а отже, і вартості та ціни продукції. Тому навіть ті вироби, в яких зацікавлена Росія, не можуть бути реалізовані на її ринку, оскільки вони дорожчі ніж зарубіжні аналоги на 30 – 50 %;

- переваження в експорті України паливносировинної групи. Її частка у 1994 р. перевищувала 72 %, а разом з товарами народного споживання становила понад 90 %;

- в експорті низька частка машин, обладнання, об'єктів інтелектуальної власності (патентів, ліцензій, «ноу-хау»). Згідно з даними Міністерства статистики України, у 1993 р. тільки 0,5 % від загальної кількості вироблених нових видів машин і обладнання за своїми технічними характеристиками були конкурентоспроможними;

- незначна частка в експорті товарів, які виготовляються відповідно з договорами про міжнародну спеціалізацію та кооперування виробництва;

- значно зростає частка бартерних операцій. Якщо в 1992 р. вона становила близько 13 %, то нині – більше 60 %. Високий рівень бартеризації зовнішньої торгівлі зумовлений зняттям обмежень щодо квотування і ліцензування. Характерно й те, що бартерна торгівля поширюється навіть на ті товари, які є високоліквідними і раніше реалізовувалися переважно за валюту, мають вирішальне значення для отримання валютних доходів держави.

До цього списку також можна включити і відсутність системного регулювання зовнішньоекономічних відносин, концептуально хибні підходи до принципів валютного контролю, суб'єктивні підходи до принципів валютного контролю, суб'єктивні підходи до визначення державних пріоритетів у галузі немитного регулювання та загальноекономічна криза. Ці явища призвели до значного зменшення обсягу зовнішньоекономічного обороту, катастрофічного зниження ефективності експорту, руйнації державного валютного фонду, виникнення масових зловживань і корупції.

За роки незалежності в Україні створено елементи нової соціально-економічної системи, такі, як інститут приватної власності і, відповідно, клас приватних власників, інфраструктура ринку, вільна конкуренція, власні банківська, фінансова та податкова системи, власні гроші й національний бюджет, прикордонна та митна системи тощо.

Але трансформаційні процеси в Україні не обмежуються перебудовою її соціально-економічного устрою. У сучасному світі міжнародне економічне життя перебуває на етапі глобалізації, тобто більшість країн втягнуто в єдиний економічний простір. Тому курс України на активне входження у світогосподарські зв'язки є природним. Практикою доведено, що країни, які активно беруть участь у міжнародному розподілі праці, неодмінно роблять успіхи в економічному і культурному розвитку.

Утім, не применшуючи значення інтеграції України у світове співтовариство, слід зазначити, що завдання входження України в економічні структури на континенті і утворення єдиного внутрішнього ринку на загальноєвропейському просторі не слід розглядати як окрему систему. Ці процеси в умовах сучасної міжнародної кооперації виробництва, розподілу праці, стану науково-технічної сфери є передусім засобом вирішення соціальних, гуманітарних, екологічних проблем, збереження та оздоровлення навколишнього середовища, встановлення необхідних пропорцій суспільного виробництва, підвищення життєвого рівня громадян.

Політичні успіхи в сфері зовнішньої політики України, прагнення діяти згідно з міжнародними нормами, дотримання укладених угод привели до зростання авторитету і поваги до України з боку світового співтовариства, посилення її ролі при вирішенні глобальних і регіональних проблем, зокрема проблем європейської безпеки.

Спрямовуючи свої погляди в Європу, треба пам'ятати, що інтеграція країни у світову економіку – це послідовне вирішення завдань, що забезпечують у першу чергу загальнонаціональні інтереси країни в цілому. Ця проблема не може вирішуватися без врахування зовнішньополітичних інтересів та внутрішньоекономічних орієнтирів. І тільки після того, як будуть досить чітко визначені основні елементи національної зовнішньої та внутрішньої економічної політики, можна буде визначити масштаби інтеграції у світове господарство.

Грунтуючись на єдності економічних та політичних інтересів України, вже зроблених нею реальних кроків, можна говорити про цілком визначену тенденцію розширення і розвитку її інтеграції до європейських структур.

Стратегія України полягає в наближенні до загальноєвропейських структур двома паралельними курсами – безпосередньо та через членство в центральноевропейських інституціях.

За цих умов особливого значення набуває завдання налагодження відносин з такими міжнародними економічними організаціями та угрупованнями, як Європейський Союз (ЄС), Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Рада Європи (РЄ), Центральноевропейська ініціатива (ЦЕІ), Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), Економічна комісія ООН для Європи, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк (СБ), вступ до Світової організації торгівлі (СОТ).

Співробітництво вже розпочалося. Так, наприклад, у сфері економіки європейські експерти працюють з українськими колегами по передачі «ноу-хау» у сфері управління компаніями та промислової і сільськогосподарської технології. У галузі науки та освіти організовується обмін науковцями, викладачами та студентами і впроваджуються спільні проекти. Співробітництво в галузях управління розвивається в таких сферах, як митна справа та боротьба зі злочинністю, проводиться обмін документами між керівництвом у таких технічних сферах, як стандартизація та статистика. Значні суми фінансових грантів виділяються на вдосконалення ядерної безпеки та на вирішення проблем, пов'язаних з наслідками Чорнобильської аварії, Міжнародний валютний фонд (МВФ) виділяє Україні кредитні транші.

Формування зовнішньоекономічних зв'язків тягне за собою виникнення багаточисельних проблем, пов'язаних з цим процесом, вирішення яких потрібно для подальшого успішного функціонування зовнішніх зв'язків.

У даному аспекті можна виділити наступні ключові аспекти розвитку українських зовнішніх зв'язків, які потребують першочергового рішення:

- подолання зовнішніх факторів, що мають негативний вплив, тобто господарської кризи, політичної та соціальної нестабільності;
- поліпшення якісних характеристик вітчизняних товарів;
- підвищення ролі держави, для чого потрібно:

- 1) створення державної довгострокової концепції та політики дій у галузі відновлення зовнішніх зв'язків та його регулювання;
- 2) формування узгодженої системи державного регулювання, прискорене створення регулятивної інфраструктури та правової бази;
- 3) підвищення якості продукції та її конкурентоздатності;
- 4) зниження рівня інфляції в українській економіці;
- 5) знаходження нових ринків збуту для українських товарів.

Світові зв'язки України виконують різні функції. Вони потрібні для органічного інтегрування у всесвітню структуру з метою закріплення миру та безпеки ефективного розвитку економіки, науки, освіти та культури, формуванню єдиного екологічно чистого простору Землі, задоволення особистих потреб громадян. Тому вкрай необхідним є створення монументальних, стійких засад зовнішньоекономічної діяльності, які були б фундаментом, базисом всього подальшого правового та економічного будувannya країни як у національному, так і в міжнародному розрізі.

Для нашої держави сьогодні, у рамках світового господарства, важливі такі питання, як організація експортно-імпортних операцій, практика валютного регулювання, стимулювання і захист іноземних інвестицій, проблеми і перспективи розвитку вільних економічних зон, організація діяльності міжнародних товарних ринків та багато інших питань, які роблять недосконалою систему управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Можна виділити три визначальних передумови, реалізація яких створить сприятливі можливості для включення економіки України в глобальні процеси і структури. Мова йде про системну ринкову трансформацію, реструктуризацію і відвертість економіки. Головним в цій тріаді є, очевидно, перший блок, що передбачає системну трансформацію економіки від ізоляціонізму до відвертості, становлення ринкового господарства. Досвід свідчить, що ринкова економіка розвивається у трьох основних напрямках: лібералізація, приватизація власності, інституціоналізація (створення ринкової інфраструктури). При цьому виняткову роль для України грає створення атрибутів загальноекономічної інфраструктури, стан відвертості економіки для більш широкого її включення в торгово-економічні, фінансово-інвестиційні, виробничо-технологічні глобальні процеси.

Багато чого ще може бути зроблено. Рада зі співробітництва відпрацьовує рекомендації відносно подальшого розвитку співпраці в усіх цих сферах. Європейський Союз та Україна погодились, що особлива увага буде надаватись тим заходам, що можуть сприяти співробітництву України з сусідніми державами.

Нині українським виробникам необхідно ширше переходити до створення своїх філіалів і змішаних товариств за кордоном як до ефективнішої й розвинутішої форми міжнародного економічного спілкування. Це дозволяє обійти багато обмежень і бар'єрів на шляху експорту української продукції до країн – членів СНД, до Європейського Союзу, східно-європейських держав. Поширення національного режиму на іноземні інвестиції в Україні необхідно підкріпити стимулюванням припливу ресурсів з-за кордону в окремі регіони країни, ширшим залученням іноземних інвесторів у проєкт приватизації і стабілізації правового поля діяльності інвесторів. Взагалі проблема залучення іноземних інвестицій в Україну вважається дуже актуальною сьогодні, її треба розглянути ближче, тому що всі вже давно зрозуміли їх необхідність.

Висновки. Найважливішим атрибутом ринкової системи господарювання є ринок. Його часто визначають як сферу обміну, в якій здійснюються угоди купівлі й продажу товарів і послуг.

Україні, у сучасних умовах, необхідне ринкове регулювання, в тому числі щодо ціноутворення. Конкуренція, а також вільне ціноутворення – необхідні інститути ринку, не можуть функціонувати через відсутність бірж, інформаційно-комерційних, оптових та постачальницьких організацій, пунктів прокату, культури введення ринкової економіки. Відсутність введення культури ринкової економіки пов'язане з нестачею досвіду роботи і кадрів.

Для того, щоб суб'єкти національного ринку не тільки мали ринкову інфраструктуру, право власності на засоби виробництва і продукцію, а й могли реалізувати це право, крім економічних потрібні ще й правові передумови. Ось чому в країні йде процес відпрацювання і прийняття юридичних законів, які сприяють формуванню ринкового середовища. Проте він іде повільно, часто в прийнятті закони вносяться суттєві зміни, відсутня узгодженість законодавчих актів.

Як показує світовий досвід, інтеграція в сучасну світову економіку – це тривалий процес, який вимагає вироблення довгострокової економічної політики, що враховує історичні і господарські особливості кожної конкретної країни, тенденції науково-технічного прогресу та світогосподарських зв'язків. Її реалізація складається в структурній перебудові економіки, підвищенні конкурентоспроможності її галузей, корінній перебудові форм і методів господарських зв'язків, у поступальному русі вперед у напрямі більшої відвертості економіки.

Список літератури

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.91 № 959-ХІІ
2. Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до ЄС» // Урядовий кур'єр. – 18.06.1998.
3. Бачурин А. Интеграция экономик и создание общего рынка – веление времени // Экономист. – 1996. – № 7. – с. 43 – 51.
4. Егоров И., Михайлов В. Иностранные инвестиции в экономику Украины: тенденции и ожидания. // Финансовая Украина. – 18.02.1997.
5. Кириченко О. Деякі аспекти входження України у світову господарську систему // Економіка України. – 1997. – № 7. – с. 75 – 82.
6. Основи міжнародної торгівлі: Навчальний посібник / за ред. Ю. Г. Козака, Н. С. Логвинової; 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2005. – 656 с.
7. Банрова І. В., Гетьман О. О., Власик В. Є. Міжнародна економічна діяльність України: Навчальний посібник / За заг. ред. І. В. Багрової. – Київ: «Центр навчальної літератури», 2004. – 384 с.
8. Соколенко С. І Глобалізація і економіка України. – К.: Логос, 1999. – 539 с.
9. Черевань В. П., Румянцева А. П., Романенко Л. Ф. Міжнародна економічна діяльність: Навчальний посібник – Київ: Видавничий дім «Слово», 2003. – 280 с.

Одержано 28.09.10